

Národní síť Místních akčních skupin České republiky

Analýza CLLD ve vybraných státech EU po roce 2014

CLLD in selected EU member states after 2014

Dokument zpracovala Národní síť Místních akčních skupin České republiky v rámci realizace projektu Udržitelný rozvoj venkova prostřednictvím místních akčních skupin.

Verze č. 2

Říjen 2014

Odpovědná osoba za zpracování: Ing. Alena Kolářová

Zpracováno ve spolupráci s Evropskou asociací LEADER pro rozvoj venkova

European LEADER Association
for Rural Development

**MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR**

Podpořeno dotací poskytnutou

*Ministerstvem pro místní rozvoj na realizaci projektu
Udržitelný rozvoj venkova prostřednictvím místních akčních skupin.*

Abstrakt

Komunitně vedený místní rozvoj (CLLD) je v současné době velmi diskutovaným tématem nejen pro aktéry, kteří působí ve venkovských oblastech po celé Evropské unii. CLLD lze označit za následníka přístupu LEADER, který se ukázal být efektivním nástrojem rozvoje venkovských lokalit prostřednictvím místních akčních skupin. Jde o kombinaci reprezentativní demokracie s participativní, čili nástroj, který umožňuje zástupcům veřejné správy partnersky spolupracovat s organizovanou občanskou společností a občany¹. V současné době probíhají na úrovni jednotlivých zemí EU diskuse o možnostech financování CLLD a konkrétních podmínkách implementace tohoto nového multidimenzionálního přístupu k rozvoji venkova.

Dokument si klade za cíl nastínit stav vyjednávání podmínek zavádění CLLD na začátku nového programového období 2014–2020 ve vybraných členských státech EU, jejich vzájemnou komparaci a následné porovnání se situací v České republice. Výzkum je založen na dotazníkovém šetření a materiálech poskytnutých prostřednictvím Evropské asociace LEADER pro rozvoj venkova.

Klíčová slova

Programové období 2014-2020, LEADER, komunitně vedený místní rozvoj, místní akční skupiny

Metodika

V současné době probíhají na úrovni států EU diskuse o budoucnosti LEADER/CLLD. CLLD a využití multi-fondového financování představuje významnou příležitost pro implementaci integrovaných místních rozvojových strategií. Státy jsou povinné financovat CLLD prostřednictvím Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova (EZFRV) minimálně 5 % alokace fondu. CLLD však může být využito i v dalších ESI fondech – Evropském fondu pro regionální rozvoj, Evropském sociálním fondu a Evropském námořním a rybářském fondu. Cílem tohoto článku je poskytnout vhled do utváření politik rozvoje venkova ve vybraných členských státech a uplatňování CLLD v novém programovém období. Primární data byla získána pomocí dvou dotazníkových šetření mezi členskými státy Evropské asociace LEADER pro rozvoj venkova (ELARD). Dotazníková šetření byla realizována v průběhu dubna a května 2014. Dotazník byl rozeslán všem členům EU28 (vyjma Rakouska a Německa). Vzhledem k v té době stále probíhajícím vyjednáváním o nové podobě programovacího období, byla návratnost dotazníků 50%, tj. 12 zemí bylo v té době schopno alespoň částečně specifikovat situaci. Šetření dokreslují sekundární data získaná z Evropské sítě pro rozvoj venkova (ENRD) a interní materiály ELARD (zápisy ze setkání valného shromáždění apod.) Zjištění jsou dále komparována se situací v České republice jako v jednom z několika států EU, který bude implementovat multi-fondové financování (MMR 2014).

¹ Stanovisko EHSV Komunitně vedený místní rozvoj (CLLD) jakožto nástroj politiky soudržnosti na období 2014–2020 pro místní rozvoj a rozvoj venkovských, městských a příměstských oblastí, 2104

Výsledky

Rozvoj se zapojením místních lidí je největší síla venkovských regionů. Přidanou hodnotou CLLD je fakt, že zdůrazňuje angažovanost místních lidí a vytváření vazeb mezi nimi (EHSV 2011). Bohužel je v praxi stále patrný nedostatek koordinace mezi různými klíčovými aktéry. Některé řídicí orgány (např. ministerstva) nejsou CLLD nakloněni, což představuje silné překážky v jednotlivých členských státech v implementaci tohoto přístupu. Jedná se především o 9 ze sledovaných členských států (regionů)², které budou CLLD financovat pouze z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova.

Tab. 1: Členské státy a regiony implementující CLLD pouze v EZFRV

Bulharsko	Maďarsko
Chorvatsko	Rumunsko
Lucembursko	Flandry (Belgie)
Nizozemsko	Walonsko (Belgie)
Malta	Wales (UK)

Zdroj: vlastní výsledky

Chorvatské území je z 87 % pokryto 64 MAS zahrnující 49 % celkové populace. Průměrná MAS má 77 km² a 43 000 obyvatel. V minulém (předvstupním) období bylo 40 MAS podpořeno z IPARD, nicméně chorvatské MAS mají problémy s předfinancováním a s tím souvisí velmi nízký stav čerpání fondů. CLLD bude uplatňováno pouze skrze EZFRV. V **Maďarsku** je situace zkomplikovaná politickou situací a novými ministry, kteří prosazují novou koncepci rurálního rozvoje – kladou důraz na první pilíř zemědělské politiky spíše než na rozvoj venkova. Dříve bylo pro LEADER vyčleněno 12 %, v současnosti 5 %. Situace se vyvíjí tak, že podpora bude zaměřena pouze na MAS, které budou klasifikovány jako znevýhodněné. Původních 92 MAS se v závislosti na zavedení národního nařízení (kdy nesměly hranice MAS křížit hranice okresu) rozdělilo na 122 MAS. V současnosti se navrací zpět k původním 92 MAS. Nicméně prostředky jsou jen pro cca 60 MAS. **Anglie** vyhradila z EZFRV 5 % pro LEADER, celkově pak CLLD bude alokováno z EFRR 48,5 mil. a z ESF 73,9 mil. **Wales** implementuje CLLD pouze v rámci EZFRV a vyčlení na něj 6 %.

Další část popisuje situaci ve státech, které si v rámci příprav na nové programové období vyjednaly implementaci CLLD prostřednictvím multi-fondového financování jako nového nástroje rozvoje venkovských oblastí. Jedná se o 21 členských států a regionů.

² 4 jsou uvažovány pod Spojeným královstvím - Wales, Skotsko a Anglie, Severní Irsko. Dále se jedná o Flandry a Walonsko jako součást Belgie.

Tab. 2: CLLD a multi-fondové financování v jednotlivých členských státech

Členský stát	EZFRV	EFRR	ESF	ENRF
Česká republika	X	x	x	
Dánsko	X			x
Estonsko	X			x
Finsko	X			x
Kypr	X			x
Litva	X			x
Lotyšsko	X			x
Polsko	X	x	x	x
Portugalsko	X	x	x	x
Rakousko	X	x		
Řecko	X	x	x	x
Slovensko	X	x		
Slovinsko	X			x
Švédsko	X	x	x	x
Itálie	soubor regionálních programů			
Francie	soubor regionálních programů			
Německo	soubor regionálních programů			
Španělsko	soubor regionálních programů			
Anglie	data nebyla získána			
Skotsko	data nebyla získána			

Zdroj: Evropská síť pro rozvoj venkova (2013) a vlastní výsledky

Především z důvodu dlouhých vyjednávání podmínek implementace CLLD v jednotlivých členských státech nejsou data kompletní. Navíc Dohody o partnerství a Programy rozvoje venkova většiny členských států jsou v procesu schvalování, a mnohdy nejsou dostupné ani v anglické verzi. Dále se objevily problémy v rozdílných administrativních strukturách států.

Obrázek č. 1; Počet PRV ve státech EU

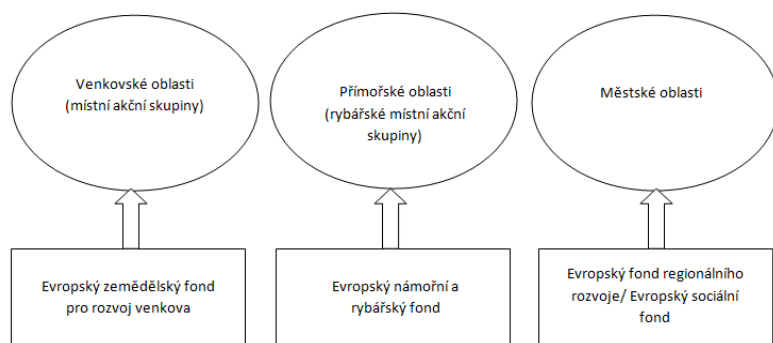

Obr. č. 1³ znázorňuje počet PRV v jednotlivých členských státech. Státy totiž mohly předložit jeden program nebo soubor regionálních programů (např. **Itálie, Francie, Německo či Španělsko**). V případě, že země přistoupila na schválení regionálních programů, byla ponechána regionům jistá míra autonomie při nastavování pravidel dotační politiky a tím potažmo i celého multi-fondového financování. Situace se tak může významně lišit i uvnitř jednotlivých států.

Čtyři země využily možnosti uplatňovat CLLD ve všech nabízených fondech (**Polsko, Portugalsko, Řecko, Švédsko**). S ohledem na vnitrozemskou polohu České republiky zde nebude implementován Evropský rybářský a námořní fond, ale jinak budou využity všechny zbývající fondy. Sedm států kombinuje financování CLLD prostřednictvím Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova a Evropského námořního a rybářského fondu. Tyto země nevyužívají integrovaného přístupu, ale spíše se zaměřují na podporu různých typů oblastí (venkov – místní akční skupiny a přímořské oblasti – rybářské místní akční skupiny). V **Rakousku a Slovensku** bude CLLD financováno pouze z EZFRV a EFRR.

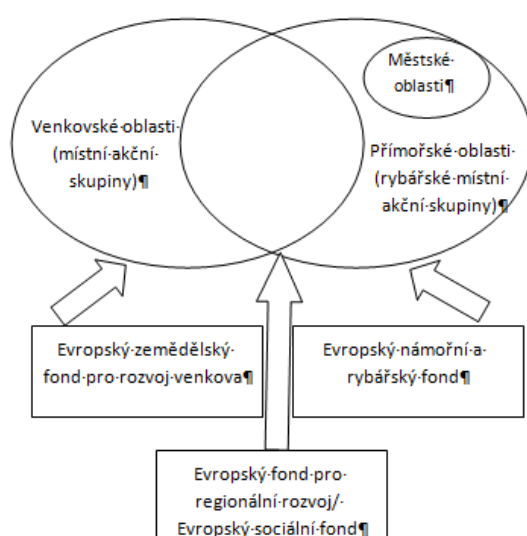
Z výše uvedeného lze usuzovat, že státy, které implementují CLLD prostřednictvím EZFRV, EFRR a ESF aplikují v praxi integrovaný přístup. Státy, které kombinují financování CLLD prostřednictvím EZFRV a ENRF kladou větší důraz na podporu určitého území vybraným fondem. To znamená, že není možný překryv území, ale je žádoucí spolupráce mezi aktéry z různých území (např. EZFRV podporuje pouze venkovské oblasti, ENRF podporu přímořské oblasti). Zmíněné dva přístupy jsou graficky zobrazeny na obrázku 1 a 2.

³ http://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020/country-files/index_en.htm

Obr. 1: CLLD aplikováno jako podpora zaměřená na určitý typ území

Zdroj: Evropská síť pro rozvoj venkova (2013) a vlastní zpracování

Obr. 2: CLLD je financovány vícero fondy ve více územích

Zdroj: Evropská síť pro rozvoj venkova (2013) a vlastní zpracování

Z EZFRV je vyčleněno obligátních 5 %. Bohužel bylo v průběhu vyjednávání zaznamenáno nepochopení mezi dánskými řídicími orgány v implementaci CLLD. Někteří odmítli CLLD z obavy, že by lokální orgány (MAS) převzaly přílišné kompetence nad rozhodováním o rozvoji venkova. ENRF byl zahrnut především z toho důvodu, že zde existuje velmi dobrá zkušenost s fungováním rybářských místních akčních skupin (FLAGs), které mají nyní možnost úzce spolupracovat s ostatními místními akčními skupinami. Pro nastupující programové období ministerstvo zemědělství změnilo definici venkovských oblastí, což pravděpodobně povede k zániku několika MAS, neboť už nenaplnují kritéria způsobilosti. Území Dánska bylo pokryto 55 MAS, v budoucím programovacím období se počítá s pouze s 25 + FLAGs, což ale přinese vyšší alokaci každé z nich. V Dánsku je citelná frustrace místních aktérů z nedostatku informací a není pořád jasné, které instituce ponese odpovědnost za výkon kterých úkonů. V **Estonsku** bude CLLD financováno z EZFRV (9 %) v kombinaci s ENRF. Dva roky zde sice trvala vyjednávání s ministerstvy (hospodářství, životního prostředí a vzdělávání), ale nakonec nebude CLLD zahrnuto v programech financovaných prostřednictvím EFRR a ESF. Přes výhody, které lze získat využitím CLLD ve vícero fondech, zde stále panuje obava z decentralizace kompetencí na regionální úřady, a tak hlavní rozhodování stále zůstává na národní úrovni. Téměř celé venkovské území je pokryto 26 MAS (99,9 %). Ve **Slovinsku** byli místní aktéři velmi aktivní při vyjednávání dohody o partnerství. Bylo slíbeno poskytnutí 5 % z alokace EFRR i ESF pro CLLD, ale nakonec se

předběžná dohoda nenaplnila a ministerstva spravující EFRR a ESF začala CLLD dokonce ignorovat. Sama ministerstva mezi sebou nekomunikovala. Ministerstvo pro regionální rozvoj mělo snahu řídit rozvoj skrze Regionální agentury, které jsou hierarchicky na vyšším stupni než MAS, a mělo v úmyslu transformovat LEADER v rámci jejich působnosti, tj. odejmout z municipální úrovně. Přesto zůstalo ve Slovinsku nadšení pro implementaci přístupu zdola-nahoru místními aktéry. Ačkoliv bylo Slovinsko připraveno implementovat LEADER v letech 2014-2020 jako mono-fond, po dalším nátlaku zastánců CLLD (i ze strany Evropské komise) bylo přistoupeno k multi-fondovému financování skrze EZFRV (42,8 mil. EUR), ENRF (5 mil. EUR) a EFRR (30 mil. EUR). Na Slovinsku je 33 MAS a každá z nich hospodařila s rozpočtem 1 mil. EUR (2007-2013).

Španělsko předložilo jak národní, tak i soubor 19 regionálních programů. Bohužel se ale na vyjednávání nepodíleli žádní zástupci z místních akčních skupin, které by měly CLLD v praxi provádět, a i přes původní záměr implementovat CLLD ve 2 regionech se multi-fond realizovat nebude. Ve Španělsku je 264 fungujících MAS a 243 z nich bude podpořeno v letech 2014-2020. Každá MAS by měla v průběhu programovacího období obdržet průměrně 3 mil. EUR (ve srovnání s 4-6 mil. v minulém období). I přestože je absolutní alokace vyšší, celkově 686 mil. EUR, celkový balíček bude nižší z důvodu nižšího kofinancování na regionálních úrovních. Španělsko jako jeden z přímořských států bude implementovat Rybářský fond (150 mil. EUR), nicméně vztahy mezi venkovskými a rybářskými MAS jsou velice slabé.

Situace ve **Francii** dostala obrysy po dlouhé době nejasností, jelikož se rozhodla podstoupit odvážný „experiment“ a nastavila 30 regionálních programů rozvoje venkova. Bude podpořeno 300 MAS. Implementace CLLD se liší region od regionu.

Ve **Švédsku** dokázali vyjednat multi-fond, přičemž obdrží 83% alokaci předchozího programovacího období, celkově 210 mil. EUR (EZFRV 177 mil.; EFRR 7,4 mil.; ESF 7,4 mil., ENRF 21 mil.). Finální verze všech strategií byly submitovány už v prosinci 2014. Ministerstvo kladlo velký tlak na to, aby počet obyvatel MAS nepřekračoval hranici 75 000. Pro CLLD bude jeden řídicí orgán, který bude spravovat všechny programy, přes které bude financován. Alokační pro každou MAS bude stanovena na základě dvou kritérií: celkový počet obyvatel a hustota osídlení. Podobně je tomu i v **Litvě**. Alokační pro minulé programovací období byla 133 mil. EUR. Podpořeno bylo 51 MAS. Rozpočet místních akčních skupin se v závislosti na velikosti MAS pohyboval od 1,1 do 4 mil. EUR (celé programovací období). Pro období po roce 2014 je ze zemědělského fondu vyhrazeno stanovených 5 % (stejně jako v předchozím období), absolutně však alokace poklesla ze 133 mil. EUR na 113,9 mil. EUR. Bude podpořeno 48 MAS a opět podle velikosti jim bude alokováno cca 0,3-4 mil. EUR.

Finsko získá celkově o 25 % vyšší alokaci než v předchozím programovacím období, cca 300 mil. EUR (včetně kofinancování, míra kofinancování bude 20 %). Venkovské území Finska je celé pokryto 54 MAS (včetně autonomního ostrovního regionu v Baltickém moři). Strategie MAS už byly hodnoceny a připomínkovány tamějším ministerstvem zemědělství. Ve Finsku operuje 10 FLAGS financovaných z ENRF (4. osa) a je zde výrazná snaha rozvíjet CLLD v městských oblastech.

V současnosti je v **Rumunsku** 163 MAS, které pokrývají 67 % venkovského území a ve kterých žije 7 mil. obyvatel. Rumunské MAS našly cestu, jak vyjednávat o podobě CLLD s dotčenými ministerstvy a CLLD bude

implementován nejen ve venkovských oblastech, ale i ve znevýhodněných částech městských oblastí a na pobřeží. Už v minulosti byl v Rumunsku zrealizován ve spolupráci se Světovou bankou projekt, který se zaměřoval na implementaci CLLD v městském prostředí. Celkový rozpočet pro LEADER program vzrostl z původních 367 mil. EUR na 720 mil. EUR. Do budoucna předpokládají pokrýt 90 % venkovského území 180-200 místními akčními skupinami. Předkládání strategií ministerstvu se předpokládá na březen 2015, hodnocení bude hned následně (celý proces bude dokončen na podzim 2015). Kritéria pro alokaci MAS jsou: počet obyvatel MAS a celkové území pokryté danou místní akční skupinou. Vedle toho Rumunsko hodlá i nadále silně podporovat Dunajskou strategii.

V **Řecku** je komunitně vedený místní rozvoj brán jako nástroj, který má pomoci vyrovnat se s ekonomickou krizí prostřednictvím tvorby pracovních míst a podporováním sociální inkluze hlavně propojováním venkova s městem a vytvářením vzájemných funkčních vazeb. V **Dánsku**, na **Kypru**, **Litvě** a **Slovensku** pak mohou MAS žádat o finanční prostředky prostřednictvím multi-fondového financování jen za předpokladu splnění určitých podmínek.

Hodnocení organizační činnosti MAS, tzv. standardizace, před podáním žádosti o financování prostřednictvím CLLD bude prováděno v České republice, Finsku a Estonsku. Ve Finsku budou hodnoceny místní akční skupiny (jejich území, správní orgány, zastoupení členů apod.) i integrované strategie (zapojení místních aktérů do přípravy strategie, jasná a logická struktura dokumentu, nastavení indikátorů strategie apod.) Podobně v ČR bude proces standardizace MAS (založen na sledování podobných znaků jako ve Finsku) provádět ministerstvo zemědělství. Po splnění požadovaných kritérií budou moci MAS žádat o podporu svých integrovaných strategií spadajících pod CLLD ministerstvo pro místní rozvoj.

V některých státech je patrná snaha centra omezit decentralizaci i přes evropsky uznávaný princip subsidiarity. Spolupráce a budování místních partnerství „zdola“ nenachází podporu ani v **Maďarsku**. Vláda v budoucím programovacím období nehodlá podporovat jak multi-fondové financování, tak přeshraniční spolupráci (a to jak na národní tak i regionální úrovni). Navíc vydala opatření, které striktně zasahuje do dosavadního územního uspořádání MAS, jejichž hranice nově nebudou moci křížit hranice administrativně stanovených okresů. Nejvyhrocenější situace je v **Irsku**, kde byla metoda LEADER posledních 22 let důležitým motorem pro rozvoj venkovských regionů a současný „leaderovský“ model byl uplatňován po celé Evropě. Tamní vláda odmítla podporovat metodu LEADER v takovém rozsahu, že zvedla vlnu odporu místních aktérů vedoucích k mohutným demonstracím. Kromě snížení rozpočtu pro venkov na 250 mil. EUR (z 423 mil. EUR v předchozím období) byly irským MAS odebrány kompetence spravovat prostředky evropských fondů s cílem centralizovat moc a oslabit tak celý „bottom-up“ přístup prostřednictvím nově zřízených kontrolních výborů spadajících výhradně do pravomoci místních úřadů. I tady jsou tendence unifikovat území MAS s administrativními regiony. Po demonstracích (cca 4 000 lidí) a nátlaku LEADER aktérů byla Komisi přeložena nová verze opatření (PRV). Nicméně stále přetrvávají obavy nad jejich implementací a důsledky, neboť v podobě, jaké byly schváleny, se otvírají větší možnosti pro na zisk-orientované akce. Na venkově žije v Irsku 4,6 mil. obyvatel, jehož území pokrývá 36 MAS (téměř 100% pokrytí).

Situace v České republice

Česká republika využila možnosti multi-fondového financování CLLD. Prostřednictvím EZFRV (Společná zemědělská politika) je ale na CLLD vyčleněna minimální povinná alokace ve výši 5 % z prostředků celého fondu. Bohužel se český Program rozvoje venkova zaměřuje výhradně na oblast zemědělství a lesnictví a nezemědělské aktivity, občanská vybavenost a památky z něho byly zcela vyjmuty (NS MAS 2014). V jiných zemích EU je nezemědělské podnikání stále podporováno z EZFRV (nezemědělské podnikatelé zůstali v tomto programu) a s vyčleněním nezemědělských aktivit z Programu rozvoje venkova ČR nesouhlasí ani Evropská komise a tento postup bude z její strany ještě připomínkovan.

Z EFRR bude využito pro CLLD 4,95 % (prostřednictvím Integrovaného operačního programu a Operačního programu Životní prostředí) a 2,17 % z ESF (prostřednictvím Operačního programu Zaměstnanost a prostředky na animaci území z Operačního programu Věda, výzkum, vzdělávání). Integrovaný operační program převzme roli hlavního fondu, který bude financovat CLLD (je zde vyčleněna horizontální osa nazvaná Komunitně vedený místní rozvoj). Pro vyjednání podmínek implementace CLLD probíhala intenzivní vyjednávání s řídicími orgány, která často vycházela z požadavků místních aktérů. Tento postup vedl k upevnění pozice CLLD a překlenutí počáteční nedůvěry v jeho implementaci. Za místní akční skupiny vyjednával koordinátor zastupující skupiny v Národní síti místních akčních skupin. Například ve Finsku nebo Dánsku tomu tak nejprve nebylo a každá MAS měla vlastní názor, což snižovalo výsledky vyjednávání, proto i tyto země volaly po koordinátorovi, který by prezentoval jednotné stanovisko za všechny členské MAS.

Kromě toho připravuje ministerstvo pro místní rozvoj jednotnou metodiku pro předkládání projektů v rámci výzev z jednotlivých operačních programů spadajících pod CLLD. CLLD se nepovedl vyjednat především v Operačním programu Podnikání a inovace pro konkurenceschopnost. Zde se nepodařilo prolomit bariéru nedůvěry a obavy z předání části kompetencí na regionální aktéry v podobě místních akčních skupin. V tomto operačním programu tak nebude CLLD implementováno.

Tab. 3: Uplatňování CLLD v operačních programech ČR

CLLD v programovém období 2014-2020	
Program rozvoje venkova	5 % (108,52 mil. €)
Integrovaný Regionální OP	8 % (389,72 mil. €) + animace a režie 81,69 mil. €
OP Zaměstnanost	3 % (64,07 mil. €)
OP Životní prostředí	2,45 % (62,85 mil. €)
OP Výzkum, vývoj, vzdělávání	0,38 % (10,28 mil. € na animaci aktivit především v mateřském a základním školství)

Zdroj: Národní síť místních akčních skupin (2014) a vlastní úprava

Alokace přes CLLD je v České republice v novém programovém období přesto 4krát vyšší než bylo množství finančních prostředků určených místním akčním skupinám v programovém období 2007-2013.

Shrnutí

Program LEADER má význam nejen pro venkovskou ekonomiku, ale také pro budování kapacit a ožívování venkova a za posledních více než 20 let své existence umožnil směřování investic do tisíců malých projektů v rurálních oblastech. Praxe přístupů jako je LEADER umožňuje vyzkoušet si fungování a kvalitu místní demokracie. Současný model přístupu LEADER se ukázal být vhodným nástrojem pro rozvoj především venkovských oblastí a z tohoto důvodu jeho principy přebírá a dále rozšiřuje Komunitně vedený místní rozvoj (CLLD). CLLD je založen na budování kapacit a animaci s podporou aktivit na venkově s kombinací prostředků z více fondů EU. Možnost aplikovat CLLD a tedy tzv. multi-fondové financování však nevyužily všechny členské státy (regiony). Řecko, Švédsko, Polsko a Portugalsko zařadilo v rámci multi-fondového financování všechny čtyři fondy (EFRR, ESF, EZFRV a ENRF) za účelem plně využít výhod integrovaného nástroje CLLD. S ohledem na vnitrozemskou polohu České republiky zde není aplikován ENRF, ale ostatní fondy jsou pro financování CLLD zde využity.

Přes výhody, které lze získat implementací integrovaného přístupu k rozvoji venkova, byla ve všech hodnocených státech opakovaně zmiňována složitost dosažení konsensu a vyjednávání mezi řídicími orgány a požadavky regionálních aktérů. Při vyjednávání podmínek CLLD v členských státech (např. Slovinsko, Dánsko, Estonsko, Česká republika) tak bylo možné pozorovat nedůvěru ze strany řídicích orgánů (ministerstva) v nový přístup k rozvoji venkova, který dává více pravomocí regionálním orgánům, a obava z toho, že by mohlo dojít k oslabení jejich rozhodovací úlohy. Na národních úrovních se projevuje setrvačnost ve způsobu rozhodování úředníků, kteří nejsou zvyklí rozhodovat v prostředí s výrazně vyšší diskreční pravomocí s cílem podporovat inovace ve formě dané politiky prostřednictvím uplatnění „bottom-up“ přístupu a přizpůsobit tím podmínky evropské hospodářské politiky místním potřebám. Tento aspekt je ovšem obecně považován jako zásadní pro další úspěšnou implementaci evropských politik.